

RUMELİ İslâm Araştırmaları Dergisi
Journal of Islamic Studies مجلة روم ايلي للبحوث الإسلامية

ISSN: 2564-7903

Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi, Yıl | Year: 5 - Sayı | Issue: 10 - 2022 Ekim | 2022 October: 123-137.

KUR'AN'DA İFFET KAVRAMI: SEMANTİK BİR ARAşTIRMA
The Concept of Chastity in the Qur'ân: A Semantic Investigation

Nazife Vildan GÜLOĐLU
Dr. Öğr. Üyesi, Kastamonu Üniversitesi
Kastamonu, Türkiye
Assistant Prof., Kastamonu University

nguloglu@kastamonu.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-7126-7691

DOI: 10.53336/rumeli.1169292

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type: Araştırma Makalesi / Research Article
Geliř Tarihi / Date Received: 31 Ağustos 2022 / 31 August 2022
Kabul Tarihi / Date Accepted: 22 Eylül 2022 / 22 September 2022
Yayın Tarihi / Date Published: 31 Ekim 2022 / 31 October 2022
Yayın Sezonu / Publishing Date Season: Ekim / October

Atıf / Citation: Gülođlu, Nazife Vildan. "Kur'an'da İffet Kavramı: Semantik Bir Araştırma".
Rumeli İslâm Araştırmaları Dergisi 10 (Ekim 2022): 123-137.

İntihal: Bu makale, iThenticate yazılımınca taranmıştır. İntihal tespit edilmemiştir.

Plagiarism: This article has been scanned by iThenticate. No plagiarism detected.

web: <https://rumeli.trakya.edu.tr/> | <https://dergipark.org.tr/rumeli>

mail to: rumelislam@trakya.edu.tr

Copyright © Published by Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi /
Canakkale Onsekiz Mart University, Faculty of Theology, Canakkale, 17020 Turkey.

Bütün hakları saklıdır. / All right reserved.

Kur'an'da İffet Kavramı: Semantik Bir Araştırma

Öz:

Kur'an'da bahsedilen pek çok ahlâkî kavram vardır. Bunlardan iffet kavramının bütün ahlâkî kavramlar içerisinde önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Dolayısıyla onun özel olarak ele alınması yararlı olacaktır. Bu çalışma, Kur'an'da iffet kavramının semantik olarak incelenmesini hedeflemektedir. İffet kelimesi bu şekliyle Kur'an'da yer almamakla birlikte onun türemiş olduğu aff/عفف kökü, dört âyette geçmektedir. Arapça'da aff/عفف kökü, temelde "az bir şeyi almakla yetinmek" anlamına gelirken daha sonra "helal ve hoş olmayan şeylerden sakınmak, gayri meşru olandan kaçınmak" anlamlarında kullanılmıştır. Kur'an'da da bu doğrultuda geçtiği âyetlerden ikisinde "mala yönelik isteklere gem vurma", diğer iki âyette ise "meşru olmayan cinsel isteklere set çekme" anlamında kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanımlara göre iffetin, insanın imtihanı sırasında başına dert olabilecek en önde gelen iki zaafını dizginlemeyi sağlayan önemli bir erdem olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle Kur'an'da kelimenin üç yerde "iffetli olmayı isteme", bir yerde de "güçlüğe katlanarak iffeti elde etme" anlamlarını ifade eden fiil kalıplarında kullanıldıkları görülmektedir. Bu kullanımlara göre iffetin ancak ilâhî bir destekle ulaşılabilecek değerli bir fazilet olduğu söylenebilir. Kur'an'da hayâ, gınâ ve tehassun iffete yakın anlamlı kavramlar olarak öne çıkarken bigâ, teberrüc ve ilhâf ise ona zıt kavramlar olarak alınabilir. İffet kişide cömertlik, sabır ve kanaat gibi erdemlerin oluşmasına katkı sağlayan ve aynı zamanda hırs, riya ve haset gibi kötü ahlâka da engel teşkil eden önemli bir erdemdir.

Anahtar kelimeler: Tefsir, Kur'an, Ahlâk, İffet, Semantik.

The Concept of Chastity in the Qur'ân: A Semantic Investigation

Abstract:

The Qur'ân contains many moral concepts. It is seen that the concept of chastity has an important place among all moral concepts. Therefore, it would be useful to deal with it specifically. This study aims at examining the concept of chastity ('iffat) in the Qur'ân semantically. Although the word chastity ('iffat) does not appear in the Qur'ân in this form, the root 'aff/عفف, from which the word is derived, occurs in four verses. In Arabic, the root 'aff/عفف basically means "to be content with having a small amount of something", the word, however, is also used to mean "to avoid what is not halal and not pleasant, to avoid what is illegitimate". In two of the verses in the Qur'ân, it is seen that the word is used in the sense of "overcoming the desires for property" and in the other two verses it is used in the sense of "harnessing unlawful sexual desires". According to these usages, it is understood that chastity is an important virtue that allows a person to restrain the two most prominent weaknesses that may trouble him during his trial. In the Qur'ân, it is seen that this word is especially used in verb patterns meaning "desiring to be chaste" in three places and "acquiring chastity by enduring hardship" in one place. In terms of these uses, it can be said that chastity is a valuable virtue that can only be attained through divine support. In the Qur'ân hayâ' (while pudicity), ghinâ' (wealth) and taḥaṣṣun (remaining chaste) stand out as concepts close to chastity in meaning, bighâ' (adultery), tabarruj (exposing adornments) and ilhâf (importunity) can be taken as opposite concepts to it. Chastity is an important virtue that contributes to the formation of such virtues such as generosity, patience and conviction in a person, while preventing bad morals such as greed, hypocrisy and envy.

Keywords: Exegesis, Qur'ân, Morals, Chastity ('Iffat), Semantics.

Giriş

Ahlâk, insanlık tarihinde daima bulunmuştur. Ahlâk kelimesi genel manada, kişinin manevi yapısını oluşturan iyi veya kötü olabilecek bütün huyları ifade etse de daha çok *hüsnü'l-huluk* ve *mekârimü'l-ahlâk* gibi terkiplerle de ifadesini bulan “güzel ahlâk” anlamında anlaşılmıştır. Ahlâk kavramı bütün zamanlarda iyiyi, güzeli ve hakkı anlatmak için kullanılmakla beraber, toplumlarda meydana gelen bazı bozulmalar ahlâkî yargıları da değiştirebilmiştir. Câhiliye döneminde şecaatin zulmetmeyi gerektiren bir yapıda anlaşılması da bunun örneklerinden biridir.¹ Bu nedenle Yüce Allah, toplumları her yönden düzeltecek dinler vazetmiştir. Ahlâk da bu vesileyle düzeltilen beşeri yapılar arasında yer almaktadır. Netice olarak son peygamber, “yüce bir ahlâk üzere”² ve “ahlâkî güzellikleri tamamlamak için” gönderilmiştir.³ Elbette Hz. Peygamber’in ahlâkı, Kur’an idi ve Kur’an ile tanzim edildi.⁴ Bugün ahlâkî anlamak için Kur’an’a bakmak elzemedir. Ahlâkî kavramların, en yalın şekliyle anlatımı Kur’an tarafından gerçekleştirilmiştir.

Kur’ân-ı Kerim’de ele alınan pek çok ahlâkî kavram bulunmaktadır. Bunlardan iffet kavramının bütün ahlâkî kavramlar arasında önemli bir yer teşkil ettiği görülmektedir. Kindî’ye (ö. 252/866 [?]) göre iffet, insana ait dört güzel huydan biri olup nefste ortaya çıkan faziletler içinde yer almaktadır.⁵ İbn Sînâ (ö. 428/1037) ve onun çağdaşı İbn Miskeveyh (ö. 421/1030) düşüncesinde de iffet, dört temel erdemden biridir.⁶ Râgıb el-İsfahânî (ö. V./XI. yüzyılın ilk çeyreği) iffeti “yokluğu bütün ahlâkî güzellikleri silip götüren, varlığıysa diğer ahlâkî güzelliklere erişmeyi kolaylaştıran temel bir fazilet” olarak değerlendirmektedir.⁷ Gazzâlî (ö. 505/1111) de iffeti, güzel ahlâkın esasını teşkil eden dört temel fazilet (hikmet, şecaat, iffet ve adâlet) arasında saymaktadır. Onun beyanına göre iffet; cömertlik, sabır, hoş görülülük, kanaat, vera’, güler yüzlülük, yardımseverlik, zarafet ve tamahkâr olmama huylarına kaynaklık eden temel bir ahlâktır.⁸ Dolayısıyla onun hususen ele alınması faydalı olacaktır. Bu çalışmada Kur’an’da iffet kavramının semantik olarak incelenmesi amaçlanmıştır. Kur’an’da iffet konusuna değinen birtakım çalışmalar bulunmaktadır. Mesela bunlardan birinde iffet kavramı genel tespitlerle ve İslâm dışı ahlâk anlayışlarıyla mukayeseli olarak ele alınmıştır.⁹ Bazı çalışmalarda ise iffet olgusu bir bütün olarak değerlendirilmiş, mesela onun insan onuruyla ilişkisi anlatılmış veya önemli bir şahsiyetteki tezahürü

¹ Zühreir b. Ebû Sülmâ’nın (ö. 609 [?]) Mu’allaka’sında geçen şu beyitler, Câhiliye erdemlerinin başında yer alan cesaretin ne anlama geldiğini göstermektedir: “Arslan yanında, tepeden tırnağa silahlı, atılmış / Saçı keçeleşmiş; turnakları kısaltılmamış / Cesurdur: Zulme uğradığında zulümle karşılık verir / Çabucak (...) Aksi takdirde kendisi zulme başlar, zulmeder” bk. Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'* (Beirut: Dârü'l-Âlemiyye, ts.), 80.

² *Kur'ân Yolu* (Erişim 10 Ocak 2021), el-Kalem 68/4.

³ Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî İmam Mâlik, *el-Muvatta*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992, “Hüsnü'l-huluk”, 8; Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî, *el-Müsned*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992, 2/381.

⁴ Müslim, “Müsâfirin”, 139.

⁵ Güzel huyların diğerleri ise adâlet, hikmet ve necdettir. bk. Ya'kûb b. İshâk el-Kindî, “Tarifler Üzerine”, *Felsefi Risaleler*, çev. Mahmut Kaya (İstanbul: İz Yayıncılık, 1994), 71.

⁶ bk. Ebû Ali el-Hüseyin b. Abdillâh b. Sînâ, *Tis'u resâ'il* (Kahire: Dârü'l-Arab, ts.), 152; İbn Miskeveyh, *Ahlaki Olgunlaştırma*, çev. Abdulkadir Şener vd. (Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983), 24-25.

⁷ Ebû'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *ez-Zerî'a ilâ mekârimi's-şerî'a*, nşr. Ebû'l-Yezîd Ebû Zeyd el-Acemî (Kahire: Dârü's-Selâm, 1428/2007), 224.

⁸ Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* (Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1432/2011), 5/195.

⁹ bk. Abdurrahman Kasapoğlu, “Kur'an'ın İffet Anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese”, *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3/1 (Şubat 2003), 5-25.

incelenmiştir.¹⁰ Yine bu bağlamda iffetin hayâ ile birlikte ele alındığı da müşahede edilmektedir.¹¹ Bazı muteber ansiklopedilerde ise konunun gerektiği kadar ele alındığı görülmektedir.¹² Dolayısıyla bu çalışma, konusu itibariyle tamamen farklı olma iddiasında değildir. Ancak bu araştırmayı diğer çalışmalardan ayıran en önemli husus, metod ve kapsam farklılığıdır. Zira bu çalışma, özellikle aff/عفف kökünün Kur'an'daki kullanımlarına odaklanmayı ve bunlara göre iffetin Kur'an bütünü içerisindeki mahiyetine yönelik bazı tespitler sunmayı hedeflemiştir. Bir semantik metot denemesi olması yönüyle de araştırmanın, Kur'an'da iffet kavramının izahına yönelik çalışmalara katkı sağlayacağı umulmaktadır.¹³

Çalışmada öncelikle iffetin türediği aff/عفف kökünün klasik sözlüklerde nasıl manalandırıldığı tespit edilecek, sonra da onun ıstılahi manası beyan edilecektir. Bir Kur'an kavramının çözümlenmeye çalışılmasında, o kavrama eş anlamlı ve zıt anlamlı kavramların da göz önünde tutulması gerekmektedir. Süfyân b. Uyeyne (ö. 198/814) gibi âlimlerin Zümer sûresinde geçen "Allah, sözün en güzelini, âyetleri birbirine benzeyen (müteşâbih) ve ikili (mesânî) bir kitap olarak indirmiştir."¹⁴ ifadesini bu kurala yönelik olarak izah ettikleri görülmektedir. Buna göre Kur'an'da bazı kelimeler, farklı siyâklarda bulunmalarına rağmen aynı anlama gelmektedirler ki âyette geçen müteşâbihin ifade ettiği anlamlar arasında bu da bulunmaktadır. Bazı kelimeler ise Kur'an'da zıtlarıyla beraber ifade edilmişlerdir. Âyette geçen mesânî kelimesinin manalarından biri de budur.¹⁵ Izutsu'ya göre de Kur'an'da kelimeler tek başlarına bulunmazlar. Kendi aralarında gruplar oluştururlar ve birbirlerine çeşitli yollarla bağlı bir bütün meydana getirirler. Bu nedenle Kur'an'daki anahtar kavramları incelerken kelime ilişkilerine dikkat etmek gerekmektedir.¹⁶ Bu nedenle çalışmada, Kur'an içerisinde aff/عفف köküne yakın ve zıt olarak telakki edilebilecek kavramlar da tespit edilip ele alınacaktır. Böylece iffet kavramının Kur'anî boyutunun daha net bir şekilde ortaya çıkması sağlanacaktır. Bundan sonra ise aff/عفف kökü, geçtiği siyâklara göre değerlendirilecektir. Zira bir kelimenin bir temel anlamı, bir de kullanımlara veya siyâklara göre ortaya çıkan anlamları vardır ki

¹⁰ Mesela bk. Adem Dölek, Ayetlerde ve Hadislerde İnsan Onurunu Koruyan Önemli Vasıflardan: İffet, Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu", 19-21 Nisan 2013, Konya, tsh. Sedat Memiş - Hacı Duran Namlı, 2014, s. 617-634; Ayşe Ateş, "Yusuf Suresi Bağlamında Müfessirlerin İffete Yaklaşımları", Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi/29 (Haziran 2017), 285-320; Hatice Avcı, Kur'an'dan İffet Örnekleri: Hz. Meryem Hz. Yusuf (Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012), 1-76.

¹¹ Mustafa Aygen, "Kur'an'ı Kerim'deki Ahlâkî Öğretiler Üzerine Bir İnceleme: "Hayâ" ve "İffet" Kavramları Örneği", SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi = The Journal of Social Science 8/50 (2021), 608-625.

¹² Mesela bk. Mustafa Çağrı, "İffet", Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi (Erişim 10 Haziran 2022); "İffet", Hadislerle İslâm, ed. Mehmet Emin Özafşar vd. (Ankara: TDV Yayınları, 2013), 3/225-234.

¹³ Konuyu çalışma saiklerimizin başında iffetle ilgili tam bir semantik araştırma yapılmamış olması gelmektedir. Söz gelimi bir araştırma başlığında "iffet ve semantik" bir arada kullanılmıştır ancak bu çalışmanın ilgili kavrama yönelik tam bir semantik araştırma olduğu söylenemez. Çünkü semantik çalışmalarda ilgili kavrama, yakın ve zıt anlamlı kavramların da tespit edilip ele alınması gerekmektedir. bk. Selahattin Fettahoğlu, "Mahrem Namehrem İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur'an'da Kullanılış Biçimleri", Turkish Studies 11/5 (2016), 269-284; Yine araştırmamızın tamamlandığı sıralarda karşımıza çıkan bir çalışmada, sadece iffetin sözlük ve terim anlamlarıyla ona yakın ve zıt addedilen kavramlar üzerinde durulmuş ancak aff/عفف kökünün Kur'an'daki kullanımlarına yer verilmemiştir. bk. Osman Bayraktutan - Münevver Assun Yavuz, "İffet Kavramının Semantik Analizi", Genç Müttefekkirler Dergisi 3/1 (Haziran 2022), 171-209.

¹⁴ ez-Zümer 39/23.

¹⁵ İmâdüddin Ebü'l-Fidâ İsmail b. Kesir, Tefsîrül-Kur'ânî'l-'azîm, thk. Mustafa Seyyid Muhammed vd. (Kâhire: Mektebetü Evlâdî'sh-Şeyh lî't-türâs, 1421/2000), 12/123.

¹⁶ Toshihiko Izutsu, Kur'an'da Allah ve İnsan, çev. Süleyman Ateş (Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975), 15-16.

bunların hepsine semantik alan denilmektedir.¹⁷ Çalışma, genel bir değerlendirmenin yapıldığı sonuç bölümüyle tamamlanacaktır.

1. Kavramsal Çerçeve

Burada öncelikle iffet kelimesinin türediği aff/ عفف kökünün sözlük ve terim anlamları üzerinde durulacaktır. Sonra da Kur'an'da aff/ عفف kökünün geçtiği bağlamlar dikkate alınarak ona anlam yakınlığı olan kavramlar ile zıt kavramlar belirlenip ele alınacaktır. Bu sayede aff/ عفف kökünün Kur'an'daki kavramsal çerçevesi tespit edilmeye çalışılacaktır.

1.1 İffet Kavramının Sözlük ve Terim Anlamları

İffet kelimesinin türemiş olduğu aff/ عفف kökü lügatte “helal, güzel ve hoş olmayan şeylerden geri durmak, sakınmak ve el çekmek” anlamlarına gelmektedir. Sözlüklerde bu kelime “kazf/ suçlama, iftira atma ve kötüleme” kelimesinin zıddı olarak da beyan edilmiştir. “Hayvan göğsünde kalan süt kalıntısı” için ise bu kökten gelen uff/ عَفَّة kelimesinin kullanıldığı söylenmiştir¹⁸ ki bu da nihayetinde yavrunun emmekten geri durmasının sonucunda oluşan kalıntıyı ifade etmesi bakımından diğer anlamla ilişkili gözükmemektedir. Sonuç olarak kelimenin temelde “az bir şeyi almakla yetinme” anlamına gelirken¹⁹ daha sonra “hoş, helal ve meşru olmayan, çirkin şeylerden el çekmek” anlamlarını da kazandığı anlaşılmaktadır.

İffet kavramının terim anlamları ise kelimenin bir ahlâk kavramı olduğunu öne çıkarır mahiyettedir. Mesela Râgıb el-İsfahânî iffeti “Nefiste yerleşen ve şehvetin galebe çalmasını engelleyen bir niteliktir.” şeklinde izah etmiş, müteaffif kelimesini de “egzersiz yaparak ve disiplin uygulayarak kendinde bu erdemi geliştirmeye çalışan kimse” olarak tanımlamıştır.²⁰ Gazzâlî de iffeti “şehvet kuvvetinin akıl ve dinî kurallar kontrolünde disipline edilmesi” diye açıklamaktadır. Ona göre iffetin ifrat veya tefrite meyletmesinden ise hırs, oburluk, yüzsüzlük, bayağılık, israf, cimrilik, riya, sonunu düşünmeden iş yapma, yaltaklanma, hased, başkalarının felaketine sevinme, zenginlere karşı zelil olma, fakirleri hor görme gibi kötü huylar meydana gelmektedir.²¹ Cürçânî (ö. 816/1413) ise iffeti “Kişiyi ahlâksız durumlara düşüren ifrat ve iktidarsız pozisyonda tutan tefrit hâllerinin arasında kılan orta/kararında bir yapıdır.” diye tarif etmektedir. Ona göre iffetli kişiler, işleri şeriat ve mürüvvete uygun olan kimselerdir.²²

¹⁷ Doğan Aksan, *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi* (Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1978), 38.

¹⁸ Halil b. Ahmed, *Kitâbü'l-Ayn*, thk. Abdulhamid Hendâvî (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye), “aff”, 3/190; Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed el-Ezherî, *Tehzîbü'l-luga*, thk. Muhammed Ali en-Neccâr vd., (Beyrut: Dârü'l-Mısriyye, 1384/1964), “aff”, 1/116; İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *es-Sihâh: Tâcü'l-luga ve sihâhu'l-'Arabîyye*, nşr. Halil Me'mûn Şeyhâ (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 2007), “aff”, 721; Ebü'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekerîyyâ, *Mu'cemü Mekâyîsi'l-luga*, thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1399/1979), “aff”, 4/3; Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail İbn Sîde, *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-'azam fi'l-luga*, thk. Mustafa es-Sekkâ vd. (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1377/1958-1393/1973), “aff”, 1/50.

¹⁹ Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed er-Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*, nşr. Safvân Adnân Dâvûdî (Beyrut: ed-Dârü's-Şâmiyye, ts.), 573.

²⁰ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “aff”, 573.

²¹ Gazzâlî, *İhyâ'*, 5/195.

²² Seyyid Şerîf el-Cürçânî, *et-Ta'rîfât*, thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşlî (Beyrut: Dârü'n-Nefâes, 1424/2003), “aff”, 228.

1.2 İffet Kavramıyla Anlam Yakınlığı Olan Kavramlar

Kur'an'da aff/عفف kökünün geçtiği bağlamlar incelendiğinde hayâ, gınâ ve tehassun kavramları iffete yakın anlamlı kavramlar olarak değerlendirilebilir. Şimdi sırasıyla bu kavramların üzerinde durulacak ve iffet kavramının onlara göre durumu belirlenmeye çalışılacaktır.

Hayâ sözlükte “terbiye, edep, utanma, çekingenlik; tövbe, (hatadan) dönme” gibi anlamlara gelmektedir.²³ Terim olarak ise “nefsin fena davranışlardan sıkılıp çekinmesi ve kınanmaktan sakınarak onları terketmesi” manasına gelir.²⁴ Nefsânî ve imanî olmak üzere iki çeşit hayâ olduğundan bahsedilerek nefsânî hayânın “avret mahallinin açılmasından hayâ etmek” gibi Allah'ın yaratılıştan bütün insanlara bahşettiği hayâ şekli olduğu, imanî hayânın ise “mümininin Allah korkusuyla günahları terk etmesi” anlamına geldiği de söylenmiştir.²⁵ Kur'an'da bu kelimenin bir yerde iffet anlamına yakın bir pozisyonda kullanıldığı görülmektedir. Hz. Mûsâ'nın yardımcı olduğu kız hakkındaki bu kullanım “فَجَاءَتْهُ إِحْدَاهُمَا تَتَشَّىٰ”²⁶ şeklindedir ve burada *istihiyâ* kelimesi “son derece hayâlî olmayı” ifade etmektedir. Hz. Ömer'in “Bu kız erkeklere karşı cüretkâr davranan, her yere girip çıkan birisi değildi. Örtülü, utancından dolayı elbisesinin yenini yüzüne kapatmış bir vaziyette gelmişti.” dediği nakledilmiştir.²⁷ Kur'an'da “إِنَّ ذَلِكُمْ كَانَ يُؤَدَّى النَّبِيُّ فَيَسْتَحِي مِنْكُمْ” kullanımındaki hayâ kelimesi “utanma, çekinme” manasında iken, “وَاللَّهُ لَا يَسْتَحِي مِنَ الْحَقِّ” şeklinde Allah için kullanımında ise hayâ “terk etmek” anlamına gelmektedir.²⁸

Kur'an'da geçen kavramlardan biri olan gınâ da bazı âyetlerde aff/عفف kökünün geçtiği bağlamlarda ve mana itibariyle ona yakın görülebilecek bir pozisyonda kullanılmıştır. Gınâ kelimesinin türediği gny/غنى kökü sözlükte “müstağni olmak, ihtiyaç duymamak, zengin olmak ve yetinmek” gibi anlamlara gelmektedir.²⁹ İsfahânî'nin beyanına göre “ihtiyacı olmamak” anlamındaki gınâ Allah'a mahsustur. Duhâ sûresinde “وَوَجَدَكَ غَانِبًا فَاعْتَنَىٰ”³⁰ şeklinde geçen gınâ ise “ihtiyacın azlığı” anlamında kullanılmıştır. Bir de insanların durumlarına göre kazanıp elde ettiklerinin çokluğunu ifade için kullanılan gınâ vardır ki “وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَغْفِرْ”³¹ beyanında gınâ bu manada olup kişinin servetinin çokluğunu ifade etmektedir. “يَحْسِبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْنِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ” *Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder.*³² beyanıyla da âyette anlatılan fakirlerin “gönülleri zengin ve kanaat sahibi kimseler” oldukları ifade edilmektedir. Bununla beraber ifade “Bilmeyen bir kimse onlarda gördükleri iffetli olma çabası ve nezâket üzere olma gayretinden dolayı onları servetlere malik zanneder.” anlamına da gelmektedir.³³ İlgili âyetlere göre kişiyi iffetli olmaya sevkeden gınânın, maddi zenginlikten öte gönül zenginliği olduğu anlaşılmaktadır. Hadis-i

²³ İbn Sîde, *el-Muhkem*, “hyy”, 3/304.

²⁴ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “hyy”, 270.

²⁵ Cürcânî, *et-Ta'rifât*, “hyy”, 158.

²⁶ “Derken, o iki kadından biri utana utana yürüyerek ona geldi” bk. el-Kasas 28/25.

²⁷ Ferrâ el-Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, thk. M. Abdullah en-Nemr vd. (Riyad: Dârü Tayyibe, 1409/1988), 6/201.

²⁸ el-Ahzâb33/53; Tefsiri için bk. Ebû Mansûr Muhammed b. Muhammed b. Mahmûd el-Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, thk. Ahmet Vanlıoğlu vd. (İstanbul: Dârü'l-Mizân, 1425-1427/2005-2007), 11/376; Nâsırüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer el-Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl* (Beyrut: Dârü İhyâi't-türâsî'l-Arabî, ts.), 4/237.

²⁹ Ezherî, *Tehzîbü'l-luga*, “gny”, 8/201-203.

³⁰ ed-Duhâ 93/8.

³¹ en-Nisâ 4/6.

³² Bakara 2/273.

³³ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “gny”, 615.

şeriflerde de bu hususa işaret edilmiş, “gerçek zenginliğin mal çokluğu değil, gönül zenginliği olduğu” vurgulanmıştır.³⁴

Tehassun kavramı ise Arapça'da “men etmek” anlamına gelen hsn/حصن kökünden ve “kale” anlamına gelen hsn/حصن kelimesinden gelmektedir. Temelde “kaleyi kendine mesken edinmek” anlamında olan tehassun, mecazi manada “her türlü korunma ve tedbir alma” ile ilgili olarak kullanılmıştır. Mesela beden için bir kale pozisyonunda olması nedeniyle sağlam zırha “دِرْعٌ حَصِينَةٌ” denilmiştir. “İffetli, hürmet sahibi kadın” için “حَصَانٌ” denilmesi, ya iffeti sebebiyle ya evliliği vesilesiyle ya da benimsediği şeref-hürriyyet gibi herhangi bir maniden dolayı koruma altında olmasıyla ilgilidir. Koruma kişinin kendi tarafından yapılıyor manasında “muhsn”, koruma başkası tarafından yapılıyor anlamında “muhsan” tabiri kullanılmıştır. Evli kadınlara, kocaları tarafından korundukları tasavvur edilerek “muhsanât” denilmektedir.³⁵ Tehassun kelimesi, Nûr sûresinde “evlenme imkânı bulamayan kimselere iffetlerini korumayı” emreden âyette *وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْنَ تَحَصُّنًا* “*Namuslu kalmak isteyen câriyelerinizi fuhşa zorlamayın!*” şeklinde geçmektedir. Burada tehassun kelimesinin teaffûf yani iffeti elde etme konusunda tekellûf göstermek anlamına geldiği söylenmiştir.³⁶

1.3 İffet Kavramına Zıt Anımlı Kavramlar

Kur'an'da kullanılan *bigâ*, *teberrüc* ve *ilhâf* kavramları iffet kavramına zıt kavramlar olarak alınabilir. Bigâ kelimesi sözlükte “günah işlemek, ahlâksız bir hayat sürmek ve zina etmek” anlamlarına gelen fücûr kelimesiyle izah edilmiştir. Esasında bigâ kelimesinin aslı olan bgy/بغى kökü “haset etmek ve istemek” anlamlarına gelmektedir. Mesela Arapça'da “فُلَانٌ يَبْغِي عَلَى النَّاسِ” denilmektedir ki bu cümle “Bir kimse bir topluluğa zulmetti ve onlara eziyet etmek istedi.” anlamında kullanılmaktadır.³⁷ Ayrıca bgy/بغى kökünün “haddi aşmak, küstah/arsız bir tavır takınmak, yara şişmek ve kötüye gitmek” gibi anlamlara geldiği de söylenmiştir.³⁸ İffet kelimesinin geçtiği âyetlerden biri olan Nûr sûresinin 33. âyetinde bigâ kelimesi *وَلَا تُكْرِهُوا* “günah işlemek, ahlâksız bir hayat sürmek ve zina etmek” anlamlarına gelir. Meryem sûresinde (19/20) “قَالَتْ أَنَّى يَكُونُ لِي غُلَامٌ وَلَمْ يَمْسَسْنِي بَشَرٌ وَلَمْ أَكُ بَغِيًّا” şeklinde geçen “بَغِيًّا” kelimesi de “zinakâr” anlamındadır.³⁹ Bu kullanımlara göre bigâ kavramı, özellikle ırzı korumaya yönelik olarak kullanılan iffet kavramına zıttır ve iffetli olmaya çalışmak bu hasletten uzak kalmayı gerektirir.

Teberrüc kelimesinin aslı burc olup “gökyüzü ve surlar” anlamına gelmektedir. Tefe“ul kalıbındaki bu kelime “göstermeyi ve görünmeyi istemek” ve hatta “gizli olanı izhar etme konusunda tekellûf göstermek” demektir. Bu anlamlardaki kelimenin Nûr sûresinin 60. âyetinde iffetle bağdaşmayan bir pozisyonu ifade için kullanıldığı söylenebilir. Burada *teberrüc* kelimesi “kadının örtünmesi gereken güzelliklerini izhar etmesi” ve “zinetini ve

³⁴ bk. Buhârî, Rikak 15; Müslim, Zekât 130; Tirmizî, Zühd 40; İbni Mâce, Zühd 9.

³⁵ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât*, “hsn”, 239-240; Ayrıca bk. İbn Sîde, *el-Muhkem*, “hsn”, 3/110-111.

³⁶ Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed es-Semerkandî, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Kerîm/Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*, thk. Ali Muhammed Muavvîd vd. (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2002), 2/439; Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nisâbü'rî el-Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, nşr. Muhammed b. Sâlih b. Abdillâh el-Fevzân vd. (Riyad: Câmîatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1430/2009), 16/248.

³⁷ Ezherî, *Tehzîbü'l-luga*, “bgy”, 8/209-212.

³⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, “bgy”, 8/209.

³⁹ Ezherî, *Tehzîbü'l-luga*, “bgy”, 8/210.

güzelliklerini erkeklere göstermesi" gibi anlamlara gelmektedir.⁴⁰ Âyete göre evlenmekten umudunu kesmiş kadınlar "elbiselerini çıkarabilecekleri" beyanı ile korunma külfetinden muaf tutulmuşlardır. Ancak bu (ruhsat), "zinelerin gösterilebileceği" şeklinde anlaşılmasın diye ilgili âyette *عَزَىٰ مُتَبَرِّجَاتٍ بِرَبِّنَا* ifadesi kullanılmış, buna ilave olarak da "(elbiseleri çıkarmaya karşı) iffet istemenin (isti'fâf) daha hayırlı olduğu" vurgulanmıştır.⁴¹ Dikkat edilirse burada teberrüc, giyime yönelik sunulmuş ruhsat hâliyle bile bağdaşmayan bir açılma durumunu ifade etmektedir. Kişinin iffetli olmayı istemesi ve bunun gereği olarak da dış örtüsünü veya başörtüsünü çıkarmayı terketmesi ise her hâlükârda daha hayırlı bir durumdur.⁴²

İlhâf kavramı ise temelde "kendisiyle örtülünen şey" anlamına gelen *lihâf* kelimesinden gelmektedir. Sözlükte *lhf/لحف* kökü "bir şeyi örtüyle örtmek ve dış elbisesi giydirmek" anlamındadır. Bir şeyi istemek anlamıyla birlikte ise *ilhâf*, istemede ısrarlı davranmayı ifade etmektedir.⁴³ *İlhâf* kelimesinin örtü anlamına gelen *lihâftan* gelmesi "ısrarcı kimsenin, istekte bulunduğu kimseye örtüye yapışır gibi yapışması" ile de açıklanmıştır.⁴⁴ Bakara sûresinin 273. âyetinde geçen *ilhâf* kelimesinin "ısrar etmek, verilen bir şey olmadan ayrılmamak ve kişiye mülazemet etmek" anlamlarına geldiğini ifade eden Zemahşerî (ö. 538/1144) de Arapça'da "Yanıdakinin fazlasını bana verdi." anlamında "*لَحَفْنِي مِنْ فَضْلِ لِحَافِهِ*" denildiğini beyan etmiştir.⁴⁵ Bununla birlikte ilgili âyette geçen "*لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِحْفَافًا*" beyanının "İstek izharında bulunmazlar." yani "İstemezler." anlamına geldiği de söylenmiştir.⁴⁶ Zira zikri geçen âyette anlatılan Suffe ashâbının durumları göz önüne alındığı zaman onların "ne istemeleri, ne de bu istemede ısrarlı davranmaları söz konusu olmuştur."⁴⁷ Teaffüf kelimesinin tekellüf ifade edip "istemeyi tamamen terk etmek" anlamına gelmesi ve ilgili âyette "Sen onları simalarından tanırsın!" buyrulması da bu yorumla ilgili delil kabul edilmiş ve "İstemek onların özellikleri arasında olsaydı, onların bir alametle tanınmalarına ihtiyaç kalmazdı." denilmiştir.⁴⁸ Râzî'ye göre ise burada onların ısrarla istemediklerinin beyan edilmesi, onların hâllerini açıklamak için değil "ısrarla isteme hâlinin kötülüğüne dikkat çekmek" içindir.⁴⁹ Netice itibarıyla ilgili âyette geçen *ilhâf* kavramı, istemede ısrarlı davranmak anlamına gelip hiçbir şekilde iffetli olmakla bağdaşmayacak bir karakteri ifade etmektedir. Hatta iffetli olma hâlinin, ısrar olmaksızın istemeyi bile nefyettiği anlaşılmaktadır.⁵⁰ Nitekim bazı müfessirlerin beyanına göre ilgili âyette geçen iffet kelimesi, tefe"ul kalıbında kullanılmıştır. Bu kalıp, mübalağa sığası olup "bir şeyden sakınıp onu istemekten de uzak kalmayı" ifade etmektedir.⁵¹

⁴⁰ Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî vd. (Kahire: Dârü Hicr, 1422/2001), 17/364; Ebüssuûd Muhammed b. Muhammed el-İmâdî, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-Kur'âni'l-kerîm*, Riyâd: Mektebetü'r-Riyâdî'l-Hadîse, ts. 4/147.

⁴¹ bk. Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân el-Endelûsi İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*, thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1422/2001), 4/195.

⁴² Âyetteki *siyâb* kelimesinin ne olduğu hakkındaki görüşler için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 17/360-365.

⁴³ Halîl b. Ahmed, *Kitâbu'l-'Ayn*, "lhf", 4/75; Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim b. Kuteybe, *Tefsîru garîbi'l-Kur'ân*, nşr. Seyyid Ahmed Sakr (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1398/1978), 98.

⁴⁴ Semerkandî, *Tefsîrü's-Semerkandî*, 1/233.

⁴⁵ Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gaoâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*, nşr. Halîl Me'mûn Şeyhâ (Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1430/2009), 153.

⁴⁶ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 2/194.

⁴⁷ Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî el-Bağdâdî ez-Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*, thk. Abdülcelîl Abdüh Şelebi (Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988), 1/357.

⁴⁸ Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, 1/338.

⁴⁹ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb: et-Tefsîru'l-kebîr* (Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1401/1981), 7/88.

⁵⁰ Bu yönde açıklamalar için bk. Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 4/457.

⁵¹ Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, thk. Abdullah b. Abdülmuhsin vd. (Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1427/2006), 4/373.

2. İffetin Kur'an'da Kullanımı

İffet kelimesi Kur'an'da bu şekilde geçmemektedir. Ancak onun türemiş olduğu aff/ عَفْ kökü, dört âyette farklı fiil formlarında kullanılmıştır. Bu âyetlerden ikisinde iffetin “mala yönelik isteklerden sakınma”, diğer iki âyette ise “meşru olmayan cinsel isteklere set çekme” anlamında kullanıldığı görülmektedir. Makalenin buradan sonraki bölümünde aff/ عَفْ kökünün Kur'an'daki kullanımları ve bu kullanımlara göre iffetin yüklendiği manalar tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1 Mala Yönelik İsteklere Karşı İffet

Kur'an'da aff/ عَفْ kökünün iki âyette maddeye yönelik olarak kullanıldığı belirtilmişti. Bunlardan ilki Allah yolunda infak edenlerin durumlarını anlatan, infakları makbul olan kimselerle makbul olmayanları karşılaştıran ve makbul infakın hususiyetlerinden bahseden bir bağlam içerisinde şu şekilde geçmektedir:

لِلْفُقَرَاءِ الَّذِينَ أُحْصِرُوا فِي سَبِيلِ اللَّهِ لَا يَسْتَطِيعُونَ ضَرْبًا فِي الْأَرْضِ يَحْسَبُهُمُ الْجَاهِلُ أَغْتِيَاءَ مِنَ التَّعَفُّفِ تَعْرِفُهُمْ بِسِيمَاهُمْ لَا يَسْأَلُونَ النَّاسَ إِلْحَافًا وَمَا تُنْفِقُوا مِنْ خَيْرٍ فَإِنَّ اللَّهَ بِهِ عَلِيمٌ

“(Yapacağınız hayırlar,) kendilerini Allah yoluna adanmış, bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler için olsun. Bilmeyen kimseler, iffetlerinden dolayı onları zengin zanneder. Sen onları simalarından tanırsın. Çünkü onlar yüzüzlük ederek istemezler. Yaptığınız her hayrı muhakkak Allah bilir.”⁵²

Âyetin nâzil olduğu tarihî bağlam ise ilgili ifadelerde “kendilerini Allah yoluna adayan ve bu sebeple yeryüzünde kazanç için dolaşamayan fakirler” şeklinde bahsedilen kimselerin Suffe ehli⁵³ ve Mekke'den Medine'ye hicret eden fakir muhacirler⁵⁴ oldukları bilgisini vermektedir. Bunlar dört yüz kişi civarında olup Medine'de ev ve akrabaları olmayan, Mescid-i Nebevî'de kalan, Kur'an-ı Kerim öğrenimiyle meşgul olan, oruç tutan ve gazvelere katılan kimselerdir. İbn Abbas'tan gelen bir rivayete göre Hz. Peygamber (s.a.s.) onları taltif etmiş ve onların vasıflarına sahip olan kimselerin cennette kendisiyle beraber olacaklarını müjdelemiştir.⁵⁵ Âyet-i kerimeye göre bunların özellikleri “kendini Allah yoluna vakfetme, sırf bu sebeple maişet ve ticaret işleriyle uğraşamama, iffetli olma gayretiyle bilmeyenlerce zengin zannedilme, simalarından tanınma ve yüzüzlük edip istememe” şeklinde sıralanabilir.

Dikkat edilirse bu âyette iffet kavramı, teaffüf/ تَعَفُّفٌ kelimesiyle ifade edilmiş ve kelimenin devamında neden sakınıldığı beyan edilmemiştir. Tefsirlerde ise buradaki teaffüf, genellikle “istemeyi terk etmek” ve bazen de “kanaat” şeklinde izah edilmiştir.⁵⁶ Hz. Peygamber'in, ısrarla mal talebinde bulunmayı hoş görmediği⁵⁷ ve hatta bazı sahâbilerden

⁵² el-Bakara 2/273.

⁵³ Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*, thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte (Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1423/2002), 1/224; Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, 1/337.

⁵⁴ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 5/23; Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 4/447.

⁵⁵ Zemaşşerî, *el-Keşşâf*, 153; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 27/109-110.

⁵⁶ Mesela bk. Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, 1/233; Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-uyûn*, nşr. Seyyîd b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, ts.), 1/336; Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 4/452; Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, 1/338; Şemsuddin Ahmed b. Süleyman İbn Kemal Başa er-Rûmî el-Hanefî, *Tefsîru İbn Kemal Başa*, thk. Mahîr Edib Habbûş (İstanbul: Mektebetü'l-İrşâd, 1439/2018), 2/205.

⁵⁷ Mesela Ebü Saîd el-Hudrî'nin (r.a.) rivayetine göre Ensâr'dan bazı kimseler Hz. Peygamber'den (mal) istemişlerdi. Resûlullah (s.a.s.) isteyen kimseye mutlaka verirdi. (Öyle de yaptı.) Nihayetinde yanındaki infak

“kimseden bir şey istememek üzere” biat aldığı bilinmektedir.⁵⁸ Ashap arasında öyleleri vardır ki Resûlullah'a verdikleri söz sebebiyle hayatları boyunca kimseden hiçbir şey istememişlerdir.⁵⁹ Bütün bu rivayetler doğrultusunda anlaşılmaktadır ki ilgili âyette övgüyle bahsedilen teaffûf, “meşru olan şeyleri bile istemeyi terk etmek” anlamında kullanılmıştır. Buna ilave olarak âyette teaffûf kelimesinden sonra *لَا يَسْتُلُونَ النَّاسَ الْحَافًا* buyrulması ise “onların hiçbir şekilde istemediklerinin beyanı” olarak değerlendirilmiş ve ifadenin “Onlar, ne ısrarla ne de ısrar etmeksizin isterler.” anlamına geldiği söylenmiştir.⁶⁰ Âyetteki teaffûf/تَعَفُّفٌ kelimesinin tefe“ul kalıbında olduğuna dikkat çeken Begavî (ö. 516/1122) bunun “bir şeyden el çekme ve geri durma hususunda tekellûf etmeyi” ifade ettiğini belirtmektedir.⁶¹ Âyetteki bu kullanım, kuldun zuhur eden iffetin bir anlamda iffetli olma çabasından ibaret olduğunu da göstermektedir. Zira Hz. Peygamber de “İffetli olmak isteyen Allah iffetli kılar, halka karşı müstağni olmak isteyen de Allah insanlara muhtaç etmez.”⁶² buyurarak nihayetinde iffetin Allah'ın lütfuyla hasıl olan bir meziyet olduğunu ifade etmiştir.

Yukarıdaki âyette geçen cahil kelimesi ise İbn Kuteybe'ye (ö. 276/889) göre “bilen” anlamındaki habîr/خَبِيرٌ kelimesinin karşıtıdır ve bu durumda âyetteki *يُحَسِّبُهُمُ الْجَاهِلُ أَعْيَاءَ* ifadesi “Onların durumlarını bilmeyenler, onları zengin sanırlar.” manasına gelmektedir.⁶³ Yani onlar, gerçek durumları bilinmediği için zengin zannedilmektedirler. Bunun ötesinde onların zengin sanılmalarının asıl kaynağının teaffûf hâlleri olduğu da belirtilmiştir. Tefsirinde bu izaha yer veren Âlûsî (ö. 1270/1854), teaffûf kelimesinin “birşeyi elde etmeye güç yetirmekle beraber onu terk etmek ve ondan yüz çevirmek” anlamına geldiğini ifade ederek⁶⁴ iffetin bir zorunluluk hâli değil, isteyerek hâsıl olan bir karakter olduğuna dikkat çekmiş gözükmektedir.

edilecek şeyler tükenince şöyle buyurdu: “Yanımda bulunan malları sizden asla esirgemem. Şunu da bilin ki kim iffetli kalmayı isterse, Allah onu iffetli kılar. Kim de sabretmeye çalışırsa, Allah ona sabır verir. Kim (halktan) müstağni olmayı dilerse, Allah ona zenginlik ihsan eder. Sizlere sabırdan daha hayırlı ve daha büyük bir hayır verilmemiştir!” bk. Ebû Abdullah Muhammed b. İsmail el-Buhârî, *el-Câmi' u's-sahîh*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Rikâk”, 20.

⁵⁸ Ebû Abdurrahman Avf İbn Mâlik (r.a.) şöyle dedi: Biz dokuz veya sekiz yahut yedi kişilik bir topluluk Resûlullah'ın (s.a.s.) etrafında oturuyorduk. Bize “Allah'ın elçisine biat etmiyor musunuz?” diye sordu. Oysa biz, yeni biat etmiştik. Bu nedenle “Ey Allah'ın elçisi! Biz sana biat ettik ya!” dedik. Sonra o tekrar “Allah'ın elçisine biat etmiyor musunuz?” buyurdu. Bunun üzerine ellerimizi uzatarak “Ey Allah'ın elçisi! Biz sana biat etmiştik. Şimdi ne üzerine biat edelim?” dedik. O da “Allah'a kulluk edip hiçbir şeyi O'na ortak koşmamak, beş vakit namaz kılmak, Allah'a itaat etmek -ve sesini alçaltarak bir cümle söyledi- ve kimseden bir şey istememek üzere biat edeceksiniz!” buyurdu. (Hadisin râvisi Ebû Abdurrahman dedi ki:) Yemin ediyorum ki bu gruptan bazısının kamçısının yere düştüğünü, onun da kimseden onu kendisine vermesini istemediğini gördüm. bk. Ebû'l-Hüseyn Müslim b. el-Haccâc b. Müslim, *el-Câmi' u's-sahîh*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Zekât”, 108; Ayrıca bk. Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Zekât”, 27; Ebû Abdurrahman Ahmed b. Ali b. Şuayb en-Nesâî, *es-Sünen*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Salât”, 5; Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni İbn Mâce, *es-Sünen*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1413/1992), “Cihâd”, 41.

⁵⁹ Mesela Hz. Sevbân bu kimselerdendir. bk. Ebû Dâvûd, “Zekât”, 27; Ebû İsâ Muhammed b. İsâ et-Tirmizî, *Sünenü't-Tirmizî*, nşr. Bedreddin Çetiner (İstanbul: Çağrı Yayınları 1413/1992), “Zühd”, 61.

⁶⁰ Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî el-Ferrâ, *Me'âni'l-Kur'ân*, nşr. İbrâhîm Şemsüddîn (Beyrut: Dârü'l-Kütübü'l-İlmiyye, 1433/2002), 1/131; Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 4/457.

⁶¹ Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, 1/338.

⁶² bk. Buhârî, “Zekât”, 18, “Vasâyâ” 9, “Nafakât” 2; Müslim, “Zekât”, 95; Ebû Dâvûd, “Zekât”, 39; Nesâî, “Zekât”, 53, 60.

⁶³ İbn Kuteybe, *Tefsîru garîbî'l-Kur'ân*, 98.

⁶⁴ Şehâbeddîn Mahmûd el-Âlûsî, *Râhu'l-me'ânî fî tefsîri'l-Kur'ânî'l-azîm ve's-seb'i'l-mesânî* (Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, ts.), 3/47; Ayrıca bk. Ebû'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-masûn fî 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*, nşr. Ahmed Muhammed el-Harrât (Dimaşk: Dârü'l-Kalem, ts.), 2/261.

Kur'an'da aff/عنف kökünün maddeye yönelik olarak kullanıldığı ikinci âyet, Nisâ sûresindedir. Medîne'de nâzil olan bu sûrede⁶⁵ insanlar öncelikle "Allah'a karşı saygısız olmaktan ve akrabalık haklarına riayet etmemekten" sakındırılmış, sonra da yetim ve kadın hakları konusunda uyarılmışlardır. Mallarını akıllıca tasarruf edemeyen kimseler ise beslenme, giyinme ve güzel muamele hususunda vasilere emanet edilmişlerdir. İşte bu bağlamda sûrenin 6. âyetinde yetim malıyla ilgili tasarruflardan bahsedilerek "yetim malına tenezzül edilmemesi gerektiği" aff/عنف kökünden gelen "فَلْيَسْتَعْفِفْ" kelimesiyle şu şekilde ifade edilmiştir:

وَإِتْلُوا الْيَتَامَىٰ حَتَّىٰ إِذَا بَلَغُوا النِّكَاحَ فَإِنْ آنَسْتُمْ مِنْهُمْ رُشْدًا فَادْفَعُوا إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ وَلَا تَأْكُلُوهَا إِسْرَافًا وَبِدَارًا أَنْ يَكْبَرُوا وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ وَمَنْ كَانَ فَقِيرًا فَلْيَأْكُلْ بِالْمَعْرُوفِ فَإِذَا دَفَعْتُمْ إِلَيْهِمْ أَمْوَالَهُمْ فَأَشْهَدُوا عَلَيْهِمْ وَكَفَىٰ بِاللَّهِ حَسِيبًا

"Evlilik çağına gelinceye kadar yetimleri (gözetip) deneyin, eğer onlarda akıllıca bir olgunlaşma görürseniz hemen mallarını kendilerine verin. Büyüyecekler (de geri alacaklar) diye o malları israf ile ve tez elden yemeyin. Zengin olan (veli) iffetli olmaya çalışsın, yoksul olan da (ihtiyaç ve emeğine) uygun olarak yesin. Mallarını kendilerine verdiğiniz zaman yanlarında şahit bulundurun. Hesap sorucu olarak da Allah yeter."

Âyete göre yetim kimseye malı, o ancak akıl baliğ olup malını zayi etmeyecek bir pozisyona geldiği zaman teslim edilmelidir.⁶⁶ Bu bağlamda "وَمَنْ كَانَ غَنِيًّا فَلْيَسْتَعْفِفْ" beyanı, yetim malı himayesinde olan vasiye yönelik bir emirdir. İfade "Veli zenginse yetimin malından yemesi helal değildir." şeklinde anlaşılmış,⁶⁷ iffetin "bir şeyden uzak durmak ve o şeyi terk etmek" anlamına göre "Onu terk etsin ve yemesin!" şeklinde⁶⁸ veya iffetin "helal olmayan şeyden sakınmak" anlamından hareketle "Yetim malından uzak dursun, az veya çok onu kayba uğratmasın!" diye izah edilmiştir.⁶⁹ Dikkat edilirse âyette geçen "فَلْيَسْتَعْفِفْ" kelimesi, istif'âl kalıbındadır. Bu kullanımın sülâsî hâline göre daha belîğ olduğunu beyan eden Zemahşerî, bu sayede "iffetin artmasının talep edildiği" görüşündedir.⁷⁰ Bazı hadislerde de iffet kelimesi bu kalıpta kullanılmış, "iffetli olmak isteyen Allah'ın iffetli kılacağı" vurgulanmış⁷¹ ve iffet, Allah'tan istenecek güzel hasletler arasında sayılmıştır.⁷²

2.2 Meşru Olmayan Cinsel İsteklere Karşı İffet

Kur'an'da aff/عنف kökünün iki âyetteki kullanımını ise şehvi isteklerin kontrolüne yöneliktir. Bu âyetlerde iffet, kişinin meşru olmayan pozisyonlara düşmemek/düşürmemek

⁶⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ân*, 3/331.

⁶⁶ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 6/407; Ebû Hanîfe (ö. 150/767) ve ashâbı yetim malının kendisine teslimi için sadece malı muhafaza edebilme pozisyonunu dikkate almışlardır. İmam Şâfiî (ö. 204/820) ise hem dîni hem de malî salâhiyeti şart koşarak ancak bulûğa erdikten sonra iffetli olup malı muhafaza edebileceği ortaya çıkan yetime malının verilebileceğini ifade etmiştir. bk. Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 6/331.

⁶⁷ Âyetteki "Yoksul olan da maruf yolla yesin!" cümlesi de "Veli fakir ise o maldan borç alsın ve eli genişlediği zaman da aldığı borcu geri versin!" manasına gelmektedir. bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 6/414; Bununla birlikte zor durumda kalan vasînin yeteri kadar yetim malından alabileceği de söylenmiştir. bk. Semerkandî, *Tefsîru's-Semerkandî*, 1/333.

⁶⁸ Vâhidî, *et-Tefsîru'l-basît*, 6/333.

⁶⁹ Begavî, *Me'âlimü't-tenzîl*, 1/167; Ayrıca bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, 6/71; Yetim malından faydalanmanın hangi durumlarda caiz olacağıyla ilgili açıklamalar için bk. Ebû Bekir Ahmed b. Ali el-Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, nşr. Muhammed Sâdık Kamhâvî (Beyrut: Dârü l-İhyâi't-Türâsî'l-Arabî, 1416/1992), 2/362-364.

⁷⁰ Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 221; Ayrıca bk. Muhammed b. Yusûf Ebû Hayyân el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhît*, thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd vd. (Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1413/1993), 3/182.

⁷¹ bk. Buhârî, "Zekât", 18, "Vasâyâ" 9, "Nafakât" 2; Müslim, "Zekât", 95; Ebû Dâvûd, "Zekât", 39; Nesâî, "Zekât", 53, 60.

⁷² Mesela Hz. Peygamber "Allah'ım! Senden hidayet, takva, iffet ve gınâ isterim." şeklinde dua edilmesi tavsiye edilmiştir. Bk. Müslim, "Zikir", 72; Tirmizî, "Da'avât", 72; İbn Mâce, "Du'â", 2.

için sığındığı bir liman mesabesindedir. Bu âyetler, Medine'de peyderpey nâzil olduğu anlaşılan Nûr sûresinin 33 ve 60. âyetleridir. Nûr sûresinin başından itibaren ırz ve namusun korunmasına yönelik bazı kaidelerin ortaya konulduğu ve bunlardan biri olarak da sûrenin 32. âyetinde evlenmeye müsait olan kimselerin⁷³ evlendirilmesinin tavsiye edildiği görülmektedir. 33. âyette ise evlenme imkânı bulamayanlara iffetlerini korumaları emredilerek şöyle buyrulmaktadır:

وَلْيَسْتَعْفِفِ الَّذِينَ لَا يَجِدُونَ نِكَاحًا حَتَّى يُغْنِيَهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَالَّذِينَ يَبْتَغُونَ الْكِتَابَ مِمَّا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ فَكَاتِبُوهُمْ إِنْ عَلِمْتُمْ فِيهِمْ خَيْرًا وَأَتَوْهُم مِّنْ مَّالِ اللَّهِ الَّذِي آتَيْكُمْ وَلَا تُكْرِهُوا فَتِيَاتِكُمْ عَلَى الْبِغَاءِ إِنْ أَرَدْتُمْ تَحْضُنَّ لِتَبْتَغُوا عَرَضَ الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَنْ يُكْرِهْهُنَّ فَإِنَّ اللَّهَ مِنْ بَعْدِ إِكْرَاهِهِنَّ غَفُورٌ رَّحِيمٌ

“Evlenme imkânı bulamayanlar, Allah lutfundan ihtiyaçlarını giderinceye kadar iffetlerini korusunlar. Bedelini ödeyerek hür olmak isteyen köle ve cariyelerinizin -kendilerinde hayır görürseniz- tekliflerini kabul edin. Allah'ın size verdiği maldan da onlara verin. Namuslu yaşamak isterlerse, dünya hayatının geçici menfaatini elde etmek için câriyelerinizi fuhuş yapmaya zorlamayın. Kim onları zorlarsa bilinsin ki Allah, onların zorlanmaları sebebiyle bağışlayıcıdır, esirgeyicidir.”

Âyetteki “وَلْيَسْتَعْفِفِ” ifadesi, “iffet istemek” anlamından hareketle “(Kişi) kendisini zinadan alıkoyacak ve iffetli bir şekilde sabretmesini sağlayacak vesileleri talep etsin!” diye yorumlanmıştır. Bu bağlamda hadislerde de iffeti elde etme yollarından bahsedildiği, bu vesilelerden olarak mesela gençlere evlenme ve oruç tutmanın tavsiye edildiği görülmektedir.⁷⁴ Tefsirlerde “وَلْيَسْتَعْفِفِ” ifadesi “İffetli olmaya ve şehveti kontrol altına almaya çalışsın!”⁷⁵ ve “İffetli olmaya gayret etsin!”⁷⁶ gibi beyanlarla da açıklanmıştır. Kurtubî'ye (ö. 671/1273) göre bu âyette iffetli olması istenen kimselerin sadece “evlenmek için maddi imkân bulamayan kimseler” olduğu zannedilmemelidir. Zira burada emir, herhangi bir sebepten dolayı nikâha imkân bulamamış herkese yöneliktir. Buna göre de ilgili âyette Allah'ın vermeyi vadettiği gnâ/zenginlik, kişinin durumuna göre değişiklik arz edecektir. Bu da mal vermek şeklinde olabileceği gibi aza kanaat edecek bir eş nasip etmek veya şehvi arzuların kurtarmak tarzında da olabilir.⁷⁷ Dikkat edilirse burada aff/عفف kökünün kullanımı, kişinin kendine yöneliktir. Yani evlenme imkânı bulamamış kimse, iffetli olmayı isteyerek bir manada kendi şerrinden başkalarını koruma altına almaktadır.

Nûr sûresinin 60. âyetinde aff/عفف kökünün, kavâid kelimesiyle ilgili olarak şu şekilde kullanıldığı görülmektedir:

وَالْقَوَاعِدُ مِنَ النِّسَاءِ الَّتِي لَا يَرْجُونَ نِكَاحًا فَلَيْسَ عَلَيْهِنَّ جُنَاحٌ أَنْ يَضَعْنَ ثِيَابَهُنَّ غَيْرَ مُتَبَرِّجَاتٍ بِزِينَةٍ وَأَنْ يَسْتَعْفِفْنَ خَيْرٌ لَهُنَّ

“Evlenmekten umudunu kesmiş yaşlı kadınların, cinsel cazibelerini sergilemeksizin giysilerini çıkarmalarında onlar için bir sakınca yoktur, bununla beraber iffetlerini korumaya özen göstermeleri kendileri için daha hayırlıdır.”

Âyette geçen kavâid kelimesi “evlenme durumu olmayan, evlenmeyi isteme ve ümit etme pozisyonu kalmamış, kendilerine arzu duyulmayacak bir yaşa gelmiş kadınlar”

⁷³ Âyet-i kerimede bu kimseler, وَأَمَّا بَيْنَكُمْ وَالصَّالِحِينَ مِنْ عِبَادِكُمْ şeklinde ifade edilmektedir ki buradaki الأباة kelimesinin “eşi olmayan erkek veya kadınlar” anlamına gelmektedir. bk. Ebû Ubeyde Ma'mer b. Müsennâ, *Mecâzü'l-Kur'ân*, nşr. Fuat Sezgin (Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, ts.), 2/65; Cessâs, *Ahkâmü'l-Kur'ân*, 5/179.

⁷⁴ Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 10/155; Mesela bir hadiste Hz. Peygamber “Ey gençler! Evlenmeye gücü yeteniniz evlensin. Çünkü evlilik gözü harama karşı daha çok korur ve iffeti daha iyi muhafaza eder. Evlenmeye gücü yetmeyen ise oruç tutsun, zira oruç şehveti kırar.” buyurmuştur. bk. Buhârî, “Nikâh”, 3.

⁷⁵ Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl*, 4/106.

⁷⁶ Fahreddin er-Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 23/216.

⁷⁷ bk. Kurtubî, *el-Câmi'*, 15/234.

anlamına gelmektedir.⁷⁸ Âyete göre bu kimselere elbiselerinin tamamını değil, zinetlerini sergilememek kaydıyla bazı giysilerini çıkarma izni verilmiştir. Nitekim âyette geçen “ثِيَابَهُنَّ” kelimesi, İbn Mes'ûd (ö. 32/652-53) ve Übey b. Kâ'b (ö. 33/654 [?]) kıraatlerinde “مِنْ ثِيَابَهُنَّ” şeklindedir⁷⁹ ki buna göre çıkarmaya müsaade edilen bir kısım elbiseler bulunmaktadır. İbn Abbas (ö. 68/687-88) kıraatinde ise ilgili kelimenin “جَلَابِيَهُنَّ” olduğu kaydedilmiştir. Süddî (ö. 127/745) de hocalarından “حُمُرُهُنَّ زُئُوسَهُنَّ” kıratini nakletmiştir. Netice itibariyle âyetteki siyâb/elbiseler kelimesinin yorumuyla ilgili olarak çıkarılmasına ruhsat verilen giysinin ne olduğu konusunda iki farklı görüş oluşmuştur. Bunlar da cilbâb/dış elbisesi ve himâr/başörtüsü olarak özetlenebilir.⁸⁰ Bununla birlikte ilgili âyette zikri geçen hanımların verilen bu izni kullanmamaları, töhmet altında kalmamaları bakımından tercihe şayan olarak sunulmaktadır. Kaldı ki zan altında kalma gibi bir durum söz konusu ise zaten onlar da gençler gibi örtülerini çıkaramazlar.⁸¹

Sonuç olarak yukarıdaki âyette isti'fâf kullanımı, ruhsatlar alanında dahi dikkatli davranmayı gerekli kılar bir mahiyet arz etmektedir. Zira âyette verilen izni kullanmamak, iffete daha layık bulunmuş ve “daha hayırlı” olarak değerlendirilmiştir. Bu pozisyonda iffet, günaha düşmek endişesiyle helallerin kullanımında ölçülü davranmayı hatırlatmaktadır.⁸² Başka bir açıdan da haram işleme endişesiyle müteşâbihât alanında gezinmekten sakınmaya benzetilebilir.⁸³

Sonuç

Kur'ân-ı Kerîm'in ahlâk vurgusu, nüzul sürecinin bütün dönemlerinde görülmektedir. Mekke döneminde iman esaslarıyla birlikte sunulan ahlâkî ilkeler, Medine döneminde bir İslâm toplumunun nasıl olması gerektiğini vazedenden hükümler eşliğinde ve onları destekler mahiyette zikredilmiştir. Bu da İslâm'ın bir ahlâk dini olduğunu ve onu yaşama geçirme noktasında ahlâkî güzelliklere sahip çıkmanın gerekliliğini farklı bir açıdan ortaya koymuş gözükmektedir. Din, güzel ahlâktır ve hangi şartlarda olursa olsun, o zaman ve zemine nizam veren ahlâkî kurallar bulunmaktadır. Bu ahlâkî kaideler, toplumun ihtiyaçlarına cevap vermek üzere sonsuz mucize Kur'an'da mükemmel bir tasarım içerisinde ele alınmıştır. Temel ahlâk esaslarından biri olarak iffet de Kur'an'ın ahlâkî anlatımlarında önemli bir yer teşkil etmektedir. Zira iffet; cömertlik, sabır, hoş görülülük, kanaat, yardımseverlik ve tamahkâr olmama gibi birçok güzel ahlâka kaynaklık eder. İffetin var olması, diğer ahlâkî güzelliklere erişmeyi kolaylaştırır. İffetin yokluğu ise bütün ahlâkî güzellikleri kaybetmeye yol açar. Kur'an'ın anlam örgüsü içerisinde iffete eş ve zıt anlamlı telakki edilebilecek kavramlar da bu duruma şahitlik etmektedir.

⁷⁸ Zeccâc, *Me'âni'l-Kur'ân*, 4/53; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/34.

⁷⁹ İbn Mes'ûd kıraati için bk. Mukâtil b. Süleyman, *Tefsîru Mukâtil*, 3/208; Mâtürîdî, *Te'vîlâtü'l-Kur'ân*, 10/202; İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'ân*, 10/272; Übey b. Kâ'b kıraati için bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 17/363.

⁸⁰ bk. Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 17/360-365; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/34.

⁸¹ bk. Beyzâvî, *Envâru't-tenzîl*, 4/114; Fahreddin er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 24/34.

⁸² Hz. Peygamber “Kul, (dinen) mahzurlu şeylerden sakınmak amacıyla kendinde mahzur bulunmayan şeyleri terketmedikçe müttakiler mertebesine erişemez.” buyurmuştur. bk. İbn Mâce, “Zühd”, 24; Tirmizî, “Kıyâmet”, 19.

⁸³ Bir rivayette Hz. Peygamber'in şöyle buyurduğu nakledilmektedir: “Helâl bellidir, haram bellidir. İki arasında birçok insanın bilmediği müşebbehât vardır; müşebbehâtın sakınan kimse dinini ve namusunu korumuş olur. Şüpheli bir durumda karşılaşan kimse ise koru çevresinde koyun otlatan ve neredeyse koyunları koruya girecek olan çoban gibidir. Dikkat edin! Her hükümdarın bir korusu vardır. Allah'ın yeryüzündeki korusu ise haramlarıdır. Dikkat edin! Vücutta bir et parçası vardır ki eğer o iyi olursa bütün vücut iyi olur; bozuk olursa bütün vücut da bozulur; bu et parçası kalptir.” bk. Buhârî, “İmân”, 39, “Büyü”, 2; Müslim, “Müsâkât”, 107-108.

Kur'ân-ı Kerîm içerisindeki birçok anlatımı, iffetle ilişkilendirmek mümkündür. Daha doğrusu Kur'an'da iffet olgusu, neredeyse bütün ahlâkî anlatımlarda yer bulan ilik mesabesinde bir ahlâkî ilkedir. Ancak bir makelenin sınırları çerçevesinde bu çalışmada sadece iffet kavramının türediği aff/ عفف kökü semantik bir yöntemle ele alınmıştır. Kur'an'da aff/ عفف kökünün geçtiği dört âyetten ikisinde iffetli olmanın gündeminde “mal sevgisi” bulunmaktadır. Diğer iki âyette ise iffet eyleminin mefulü “cinsel arzu” olarak karşımıza çıkmaktadır. Gerek mal sevgisi gerekse şehvi arzular, meşru sınırları aşan eylemlere sebep olmadıkça kınanamazlar. Ne var ki her ikisi de çoğu zaman insanın doğru yoldan sapmasına neden olan yapıları oluşturmuşlardır. Bu bağlamda iffet, her iki sahada da kontrolü sağlayan dinî bir ilkedir.

Kur'an'da iffet, mala yönelik olarak kullanımlarda kanaatin dışı vurmuş hâlini sergilemektedir. Şehvî arzulara karşı kullanımlarında ise meşru olmayan pozisyonlara düşmekten koruyan tedbirlerin ifadesidir. Yine bu yerlerde iffet, kişinin neden olması muhtemel zararları engelleyici bir mahiyet de arz etmektedir. Âyetlerde hem gayri meşru hem de meşru sahalara yönelik sunulan ikişer iffet örneği, onların avama yönelik ve havassa yönelik olarak değerlendirilmesine de imkân verebilir. Kur'an'da aff/ عفف kökünün kullanıldıkları fiil kalıpları da iffetin ancak ilahi bir destekle ulaşılabilecek değerli bir fazilet olduğunu vurgulamaktadır. Kişinin iffet namına gösterdiği faaliyet ise ancak istek ve tekellüften ibarettir. Nihayetinde iffeti bahşedecek olan, yalnız yüce Allah'tır.

Kaynakça

- Ahmed b. Hanbel, Ebû Abdillâh Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî. *el-Müsned*. nşr. Bedreddin Çetiner. 6 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1413/1992.
- Aksan, Doğan. *Anlambilimi ve Türk Anlambilimi*. Ankara: Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Yayınları, 1978.
- Âlûsî, Şehâbeddîn Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî fi tefsîri'l-Kur'ânî'l-'azîm ve's-seb'î'l-mesânî*. 30 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Ateş, Ayşe. “Yusuf Suresi Bağlamında Müfessirlerin İffete Yaklaşımları”. Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi / 29 (Haziran 2017): 285-320.
- Avcı, Hatice. *Kur'an'dan İffet Örnekleri: Hz. Meryem Hz. Yusuf*. Elazığ: Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2012.
- Aygen, Mustafa. “Kur'ân'ı Kerim'deki Ahlâkî Öğretiler Üzerine Bir İnceleme: “Hayâ” ve “İffet” Kavramları Örneği”. *SOBİDER: Sosyal Bilimler Dergisi = The Journal of Social Science* 8/50 (2021), 608-625.
- Bayraktutan, Osman - Yavuz, Münevver Assun. “İffet Kavramının Semantik Analizi”. *Genç Müttefekirler Dergisi* 3/1 (Haziran 2022), 171-209.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn Ebû Saîd Abdullah b. Ömer. *Envâru't-tenzîl ve esrâru't-te'vîl*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, ts.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmail. *el-Câmi'u's-sahih*. nşr. Bedreddin Çetiner. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1413/1992.
- Çağrıcı, Mustafa. “İffet”. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 10 Haziran 2022. <https://islamansiklopedisi.org.tr/iffet>
- Cessâs, Ebû Bekir Ahmed b. Ali. *Ahkâmü'l-Kur'ân*. nşr. Muhammed Sâdık Kamhâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, 1416/1992.

- Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *es-Sihâh: Tâcü'l-luga ve sihâhu'l-'Arabiyye*. nşr. Halîl Me'mûn Şeyhâ. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 1427/2007.
- Cürcânî, es-Seyyid eş-Şerîf Ali b. Muhammed. *et-Ta'rîfât*. thk. Muhammed Abdurrahman el-Mer'aşlî. Beyrut: Dârü'n-Nefâes, 1424/2003.
- Dölek, Adem. "Ayetlerde ve Hadislerde İnsan Onurunu Koruyan Önemli Vasıflardan: İffet". *Kutlu Doğum Haftası "Hz. Peygamber ve İnsan Onuru Sempozyumu", 19-21 Nisan 2013, Konya*. tsh. Sedat Memiş - Hacı Duran Namlı. 617-634. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2014.
- Ebû Dâvûd, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî. *Sünenü Ebî Dâvûd*. nşr. Bedreddin Çetiner. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yusûf el-Endelüsî. *el-Bahru'l-muhît*. thk. Âdil Ahmed Abdülmevcûd vd. 8 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1413/1993.
- Ebû Ubeyde, Ma'mer b. Müsennâ. *Mecâzü'l-Kur'ân*. nşr. Fuat Sezgin. 2 Cilt. Kahire: Mektebetü'l-Hâncî, ts.
- Ezherî, Ebû Mansûr Muhammed b. Ahmed. *Tehzîbü'l-luga*. thk. Muhammed Ali en-Neccâr vd. Beyrût: Dârü'l-Mısriyye, 1384/1964.
- Ferrâ, Ebû Zekeriyâ Yahyâ b. Ziyâd b. Abdillâh el-Absî. *Me'âni'l-Kur'ân*. nşr. İbrâhîm Şemsüddîn. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1433/2002.
- Fettahoğlu, Selahattin. "Mahrem Namehrem İffet ve Namus Kavramlarının Semantiği ve Kur'an'da Kullanılış Biçimleri". *Turkish Studies* 11/5 (2016), 269-284.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn*. 9 Cilt. Cidde: Dârü'l-Minhâc, 1432/2011.
- Halîl b. Ahmed, Ebû Abdirrahmân el-Ferâhîdî. *Kitâbü'l-'Ayn*. thk. Abdulhamîd Hendâvî. 4 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Izutsu, Toshihiko. *Kur'ân'da Allah ve İnsan*. çev. Süleyman Ateş. Ankara: Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları, 1975.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed Abdülhak b. Gâlib b. Abdirrahmân el-Endelüsî. *el-Muharrerü'l-vecîz fî tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. thk. Abdüsselâm Abdüşşâfi Muhammed. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2001.
- İbn Fâris, Ebû'l-Huseyn Ahmed b. Fâris b. Zekeriyâ. *Mu'cemü Mekâyîsi'l-luga*. thk. Abdüsselâm Muhammed Hârûn. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1399/1979.
- İbn Kemal Başa, Şemsüddin Ahmed b. Süleyman er-Rûmî el-Hanefî. *Tefsîru İbn Kemal Başa*. thk. Mahir Edib Habbûş. İstanbul: Mektebetü'l-İrşâd, 1439/2018.
- İbn Kesîr, Ebû'l-Fidâ' İmâdüddîn İsmâil b. Ömer b. Kesîr. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*. thk. Mustafa es-Seyyid Muhammed vd. 15 Cilt. Kahire: Mektebetü Evlâdî's-Şeyh lî't-Türâs, 1421/2000.
- İbn Kuteybe, Ebû Muhammed Abdullah b. Müslim. *Tefsîru garîbi'l-Kur'ân*. nşr. Seyyid Ahmed Sakr. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1398/1978.
- İbn Mâce, Ebû Abdullah Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî. *Sünenü İbn Mâce*. nşr. Bedreddin Çetiner. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, İstanbul 1413/1992.
- İbn Miskeveyh. *Ahlakî Olgunlaştırma*. çev. Abdulkadir Şener vd. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları, 1983.

- İbn Sîde, Ebü'l-Hasen Ali b. İsmail. *el-Muhkem ve'l-muhîtu'l-'azam fi'l-luga*. thk. Mustafa es-Sekkâ vd. 7 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1377/1958-1393/1973.
- İbn Sînâ, Ebû Alî el-Hüseyn b. Abdillâh. *Tis 'u resâ'il*. Kahire: Dârü'l-Arab, ts.
- "İffet". *Hadislerle İslâm*. ed. Mehmet Emin Özafşar vd. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 2013.
- İmam Mâlik, Ebû Abdillâh Mâlik b. Enes el-Asbahî. *el-Muvatta*. nşr. Bedreddin Çetiner. 2 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- İsfehânî, Ebü'l-Kâsım Hüseyin b. Muhammed b. el-Mufaddal er-Râgıb. *el-Müfredât fi garîbi'l-Kur'ân*. nşr. Safvân Adnân Dâvûdî. Beyrut: ed-Dârü'ş-Şâmiyye, ts.
- Kasapoğlu, Abdurrahman. "Kur'an'ın İffet Anlayışı -Batılı Cinsel Ahlâk Anlayışlarıyla Bir Mukayese". *Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi* 3 / 1 (Şubat 2003): 5-25.
- Kindî, Ya'kûb b. İshâk. "Tarifler Üzerine", *Felsefî Risaleler*. çev. Mahmut Kaya. İstanbul: İz Yayıncılık, 1994.
- Kur'ân Yolu*. Erişim 10 Ocak 2021. <https://kuran.diyaret.gov.tr>
- Kurtubî, Ebû Abdullah Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdulmuhsin vd. 24 Cilt. Beyrut: Müessesetü'r-Risâle, 1427/2006.
- Mâveridî, Ebü'l-Hasen Ali b. Muhammed b. Habîb el-Basrî. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. nşr. Seyyid b. Abdülmaksûd b. Abdürrahîm. 6 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, ts.
- Mukâtil b. Süleyman. *Tefsîru Mukâtil b. Süleymân*. thk. Abdullah Mahmûd Şehhâte. 5 Cilt. Beyrut: Müessesetü't-Târîhi'l-Arabî, 1423/2002.
- Nesâî, Ebû Abdurrahman Ahmed b. Şuayb. *Sünenü'n-Nesâî*. nşr. Bedreddin Çetiner. 8 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Râzî, Fahreddin. *Mefâtîhu'l-gayb: et-Tefsîru'l-kebîr*. 32 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Fikr, 1401/1981.
- Semerkandî, Ebü'l-Leys Nasr b. Muhammed b. Ahmed. *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-Kerîm/Tefsîru Ebi'l-Leys es-Semerkandî*. thk. Ali Muhammed Muavvid vd. 3 Cilt. Beyrut: Dârü'l-Kütübî'l-İlmiyye, 1422/2002.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf. *ed-Dürrü'l-masûn fi 'ulûmi'l-kitâbi'l-meknûn*. nşr. Ahmed Muhammed el-Harrât. 11 Cilt. Dımaşk: Dârü'l-Kalem, ts.
- Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. thk. Abdullah b. Abdülmuhsin et-Türkî vd. 24 Cilt. Kahire: Dârü Hicr, 1422/2001.
- Tirmizî, Ebû İsa Muhammed b. İsa. *Sünenü't-Tirmizî*. nşr. Bedreddin Çetiner. 5 Cilt. İstanbul: Çağrı Yayınları, 2. Basım, 1413/1992.
- Vâhidî, Ebü'l-Hasen Ali b. Ahmed en-Nisâbüri. *et-Tefsîru'l-basît*. nşr. Muhammed b. Sâlih b. Abdillâh el-Fevzân vd. 25 Cilt. Riyad: Câmiatü'l-İmâm Muhammed b. Suûd el-İslâmiyye, 1430/2009.
- Zeccâc, Ebû İshâk İbrâhîm b. es-Serî el-Bağdâdî. *Me'âni'l-Kur'ân ve i'râbüh*. thk. Abdülcelil Abdüh Şelebî. 5 Cilt. Beyrut: Âlemü'l-Kütüb, 1408/1988.
- Zemahşerî, Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fi vücûhi't-te'vîl*. nşr. Halîl Me'mûn Şeyhâ. Beyrut: Dârü'l-Ma'rife, 3. Basım, 1430/2009.
- Zevzenî. Ebû Abdullah Hüseyin b. Ahmed. *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'*. Beyrut: Dârü'l-Âlemiyye, ts.